

И, наконец, в четвертой части криминалистики «Методика» должны быть освещены особенности работы с антиделиктными следами на каждой из стадий противодействия отдельным видам и группам макроправонарушений, в первую очередь, при противодействии убийствам и причинению телесных повреждений, изнасилованиям, транспортным макроправонарушениям, различным видам хищений, макроправонарушениям, связанным с наркотиками, пожарами и пр.

**Список использованных источников:** 1. Кириченко А. А. Классификация микрообъектов и их значение при расследовании преступлений против личности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1992. 335 с. 2. Кириченко А. А., Салтевский М. В. Краткий курс криминалистики в вопросах и ответах: учеб. пособие. Симферополь: РИО КИЭХИ, МО Украины, 1998. 198 с. 3. Кириченко О. А., Кириченко І. Г., Васильев Г. І., Колюка М. М. Повний комплект навчально-методичного забезпечення курсу криміналістики: навч.-метод. посібник для слухачів-заочників. Одеса: НДРВВ, 1999. 260 с. 4. Кириченко І. Г., Кириченко О. А. Проблеми вдосконалення системи навчальних курсів криміналістики та оердології. *Вісник ЗЮІ МВС України*. 1999. № 4. С. 3–17. 5. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: монография / кол. авт.; под науч. рук. А. А. Кириченко. 2-е изд. Николаев: Николаев. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. 1008 с. 6. Курс лекцій з криміналістики: навч. посіб. / О. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2014. 348 с. 7. Кириченко А. А., Ланцедова Ю. А. Курс лекций по спецкурсу «Инновационная процедура противодействия правонарушениям»: учеб. пособие. Николаев: ННУ им. В. А. Сухомлинского, 2016. 112 с. 8. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 1. Харків: Консум, 1999. 416 с.

*Получено 05.10.2017*

---

УДК 348.98

**Віктор Михайлович ШЕВЧУК,**

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

професор кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

## **РОЛЬ ПРОФЕСОРА САЛТЕВСЬКОГО МИХАЙЛА ВАСИЛЬОВИЧА У СТАНОВЛЕНІ ТА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ**

Становлення та розвиток криміналістики в Україні й колишньому СРСР тісно пов'язані з ім'ям видатного науковця-криміналіста, професора, доктора юридичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України – Михайла Васильовича Салтевського.

Професор Салтевський Михайло Васильович є одним із фундаторів криміналістичної науки, новатором і генератором наукових ідей. Варто зауважити, що немає такого розділу у криміналістиці, де б Михайло Васильович не зробив свій вагомий науковий внесок у його формування, подальший розвиток та удосконалення окремих положень та концепцій. У зв'язку з цим, слушним є твердження Р. С. Белкіна про те, що Михайло Васильович Салтевський безперечно є одним з провідних криміналістів України, але й криміналістика держав пострадянського простору з повним правом може вважати його своїм, враховуючи величезний внесок науковця для розвитку нашої спільної криміналістичної науки [1, с. 377].

Сучасна криміналістика – це результат довгого та складного історичного шляху, вагомий внесок в який зробив М. В. Салтевський, один із видатних науковців Харківської школи криміналістів, наукова спадщина якого у подальшому стали фундаментом для становлення та розвитку криміналістичної науки в Україні та далеко за її межами.

У науковій біографії Михайла Васильовича Салтевського, як молодого вченого, першим здобутком стала дисертаційна робота «Криминалистическое исследование замков и пломб в судебной экспертизе» (Харків, 1956 р.). Творчий потенціал, працьовитість та цілеспрямованість дозволили молодому науковцю під керівництвом видатного

вітчизняного криміналіста В. П. Колмакова у 1956 році блискуче захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, й у 1957 році йому було вже присвоєно звання старшого наукового співробітника. З 1962 по 1971 роки науково-педагогічна діяльність М. В. Салтевського пов'язана з кафедрою криміналістики Харківського юридичного інституту.

У криміналістиці особливий науковий інтерес у 60–70-ті роки набувають наукові дослідження загальних і окремих питань теорії криміналістичної ідентифікації. Саме цій проблематиці М. В. Салтевський спеціально присвячує свою докторську дисертацію «Теоретические основы установления групповой принадлежности в судебной экспертизе (методологические и правовые проблемы)» (Харків, 1969 р.), яку він успішно захистив у 1970 році.

Сутність криміналістичної ідентифікації М. В. Салтевський розглядає у світлі теорії інформації, указуючи, що вона полягає у встановленні тотожності шляхом збору й оцінки інформації, кількість і якість якої є мірою надійності ідентифікації. Він доводить, що криміналістична ідентифікація – це спе-цифічний метод, що дозволяє виконувати вузькі ідентифікаційні завдання, сутність яких зводиться до встановлення тотожності конкретного об'єкта, що має стійку зовнішню форму [2]. Тому докторську дисертацію М. В. Салтевського і низку робіт, присвячених дослідженню теорії криміналістичної ідентифікації, слід віднести до наукових досліджень, які мають загальнотеоретичне та методологічне значення для криміналістики.

У зв'язку зі значним зростанням значимості теоретичних досліджень з криміналістики і розширенням використання її досягнень у боротьбі зі злочинністю у 60–70-ті роки назріла необхідність більш глибокого дослідження природи, предмета, системи та інших вихідних положень криміналістичної науки. Значний внесок у вирішення таких складних наукових завдань було зроблено професором М. В. Салтевським.

Починаючи з 1970 р, Михайло Васильович підготував і видав цикл робіт, присвячених дослідженню комплексу проблем сучасної методології і теорії криміналістики. У таких працях, як «О некоторых методологических проблемах науки криминалистики» [3], «Методологические проблемы измерения в доказывании» [4] «Основы общей теории советской криминалистики» [5] і багатьох інших, М. В. Салтевський з позицій методології науки та теорії наукознавства, з урахуванням результатів аналізу великої кількості літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, а також спираючись на дані різнобічної судово-слідчої практики, зробив суттєвий внесок у розробку цілісної концепції загальної теорії криміналістики та окремі криміналістичні теорії, завдання, принципи, закони, методи, систематики та інших основоположних категоріях криміналістичного наукового знання і відкрили ряд нових напрямків в її розвитку.

Вагомим є внесок професора М. В. Салтевського у розвиток окремих галузей криміналістичної техніки, зокрема, судової фотографії, одорології, судової акустики, слідознавства. Він розробив прийоми вимірювальної фотозйомки, стояв у джерел зародження криміналістичної одорології та фоноскопії, розвивав нові методики дослідження доказів, криміналістичного дослідження електронних документів, комп'ютерних засобів, нових інформаційних технологій у криміналістиці [2] та ін. Серед наукових праць в означених наукових напрямках слід назвати такі: «Криминалистическая одорология» (Київ, 1976 р.); «Следы человека и приемы использования их для получения информации техническими средствами на предварительном следствии» (Київ, 1980 р.); «Теория и практика использования следов памяти (идеальных отображений) в расследовании преступлений» (Київ, 1991 р.); «Запаховые следы в следственной практике: практ. пособие» (Харків, 1991 р.); «Криміналістична фотографія та відеозапис: (основи методики викладання)» (Донецьк, 2007 р.) та ін.

Особлива увага професором М. В. Салтевським приділялася у дослідженнях новітнім перспективним напрямкам досліджень криміналістичної техніки, судової експертизи, теорії доказів у кримінально-процесуальному та інформаційному праві, комп'ютерної інформації [6; 7], актуальним проблемам дослідження інструментальної детекції вербальної інформації у судовій практиці [8] та ін.

Професор М. В. Салтевський видає низку підручників, у яких узагальнено більше ніж як піввіковий власний досвід практичної, так і науковою діяльності автора, і дало змогу викласти нові погляди на сутність криміналістики як навчальної дисципліни [9–12]. У цих роботах спостерігається перехід від традиційного висвітлення сутності змісту криміналістики до інформаційно-діяльнісного, при якому події, явища й процеси розглядаються з позиції того, як усе виникло, розвивалося, відобразилося в матеріальному середовищі і як діяти правоохоронцям при виявленні, розкритті й розслідуванні сучасних злочинів у сформованому інформаційному полі. Інформаційно-діяльнісний підхід пронизує усі роботи останніх років і це правильний науковий шлях, тому що він є найбільш наближеним до реалій життя, тобто цією моделлю зроблений ще один значний крок до зближення теорії і практики, що саме по собі має важливе значення. Так, Р. С. Белкін підручник М. В. Салтевського «Криминалистика в современном изложении юристов» називає «оригінальною роботою» у криміналістиці [1, с. 377].

Істотними є напрацювання М. В. Салтевського у криміналістичній тактиці, зокрема, розробці діяльнісного підходу у тактиці проведення окремих слідчих дій, дослідженню тактичних засобів слідчої діяльності, етичних засад тактики слідчих дій, зокрема це такі праці як «Этические аспекты тактики следственных действий» [13], «Проблеми спілкування в криміналістичній тактиці» [14], «Средства криминалистической тактики (методологический аспект)» [15] та ін.

Важливими є наукові розробки професора М. В. Салтевського методо-логічних та практичних засад криміналістичної методики окремих видів злочинів, спрямованих на удосконалення судово-слідчої діяльності та оптимізацію розслідування окремих видів злочинів. Серед наукових праць зазначених наукових проблем слід назвати такі: «Расследование хулиганства» [16]; «Типичные следственные ситуации при расследовании преступлений нарушений правил охраны окружающей природной среды» [17]; «Основы методики расследования злочинів скоєних з використанням ЕОМ» [18]; «Основы методики расследования легализации денежных средств, нажитых незаконно» [19]; «Ситуаційний підхід у методиці розслідування і профілактики корупції» [20] та ін.

Михайло Васильович Салтевський є одним із фундаторів криміналістики, видатний учений минулого століття і наукової сучасності, діапазон та коло професійних, наукових інтересів якого були надзвичайно широкими. Творча спадщина професора М. В. Салтевського велика та значуща. Його наукові праці добре знають і високо цінують не тільки вчені-криміналісти, а й практичні працівники. Він є автором понад 280 наукових праць, у тому числі автор і співавтор декількох десятків монографій, підручників і навчальних посібників з криміналістики.

М. В. Салтевський багато часу й сил віддавав підготовці науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом захищено 5 докторських і понад 40 кандидатських дисертацій. З повною підставою можна говорити про наукову школу професора М. В. Салтевського, учні якої глибоко й всебічно розробляють та удосконалюють окремі напрямки сучасної криміналістики та судової експертизи.

Професору М. В. Салтевському були притаманні високі людські якості – інтелігентність, незвичайна тактовність, душевна широта, гострий гумор, життєлюбство, чуйність, доброзичливість, незмінно відзначався його ерудиція та інтелект. Михайло Васильович був видатним, талановитим науковцем-криміналістом, але водночас він був і чудовим практиком, експертом, дослідником, блискучим експериментатором, раціоналізатором та винахідником.

Салтевський Михайло Васильович – УЧИТЕЛЬ багатьох поколінь юристів-практиків і науковців, генератор наукових ідей, відомий, талановитий учений, безмежно відданий КРИМІНАЛІСТИЦІ. Я пишаюся тим, що будучи аспірантом, пройшов школу молодого вченого у Михайла Васильовича Салтевського, і під його керівництвом у січні 1999 року захистив кандидатську дисертацію. Михайло Васильович повністю віддавав свої знання, уміння, досвід своїм учням. Зерно добра та любові до науки, закладене Михайлом Васильовичем, зростає у наукових працях його учнів.

**Список бібліографічних посилань:** 1. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики. М.: Норма, 1999. 496 с. 2. Салтевский М. В. Проблемы инструментальной

детекции вербальной информации. *Ученые записки Таврического национального университета*. 2008. Т. 21 (60), № 1. С. 225–240. 3. Салтевский М. В. О некоторых методологических проблемах науки криминалистики. *Труды Киевской высшей школы МВД СССР*. 1972. Вып. 6. С. 202–212. 4. Салтевский М. В. Методологические проблемы измерения в доказывании // Материалы теоретической конференции по итогам научно-исследовательской работы профессорско-преподавательского состава за 1972 г. Киев, 1973. С. 93–102. 5. Салтевский М. В. Основы общей теории советской криминалистики // Методологические основы науки криминалистики. Криминалистическая техника: учеб. пособие. Киев, 1985. 6. Салтевский М. В. Осмотр компьютерных средств на месте происшествия: метод. рекомендации. Харьков, 1999. 11 с. 7. Салтевский М. В. Электронные документы в современной теории доказательств // Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 верес. 2003 р.) / Нац. юрид. акад. Харків, 2003. С. 202–206. 8. Салтевський М. В. Проблеми інструментальної детекції вербальної інформації в судовій експертизі. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2009. Т. 22, вып. 61, № 2. С. 307–312. 9. Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов: учеб. и практ. пособие. Харьков: Рубикон, 1997. 432 с. 10. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 1. Харків: Консум; Основа, 1999. 416 с. 11. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с. 12. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с. 13. Салтевский М. В. Этические аспекты тактики следственных действий // Актуальные проблемы нравственного воспитания слушателей высших учебных заведений и практических работников органов внутренних дел в условиях развитого социализма. Киев, 1978. 14. Салтевський М. Проблеми спілкування в криміналістичній тактиці. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 3 (14). С. 104–113. 15. Салтевский М. В. Средства криминалистической тактики (методологический аспект). *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 1998. Вип. 1. С. 148–159. 16. Салтевский М. В. Расследование хулиганства // Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник / под ред. В. К. Лисиченко. Киев, 1988. с. 17. Салтевский М. В. Типичные следственные ситуации при расследовании преступлений нарушения правил охраны окружающей природной среды // Экологические преступления: квалификация и методика расследования. Харьков, 1994. с. 18. Салтевський М. В. Основы методики розслідування злочинів скоєних з використанням ЕОМ: навч. посіб. Харків: Вид-во Нац. юрид. акад. України, 2000. 34 с. 19. Салтевский М. В. Основы методики расследования легализации денежных средств, нажитых незаконно: конспект лекций. Харьков: Знание, 2000. 19 с. 20. Салтевський М. В. Ситуаційний підхід у методиці розслідування і профілактики корупції. *Право України*. 2002. № 7. С. 48–50. 21. Салтевский М. В. Идентификация и информация. *Правоведение*. 1965 № 3. С. 84–90.

Одержано 01.10.2017

---

УДК 343.98(477)

**Володимир Васильович ЮСУПОВ,**

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,  
докторант Національної академії внутрішніх справ

## **ПРОФЕСОР М. В. САЛТЕВСЬКИЙ – ВІДОМИЙ КРИМІНАЛІСТ І ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ**

М. В. Салтевський – відомий український правознавець, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти України, полковник внутрішньої служби у відставці.

Основні етапи трудової діяльності Михайла Васильовича проходили у низці провідних науково-дослідних установ та навчальних закладів України. Він працював у Харківському науково-дослідному інституті судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, Харківському юридичному інституті (нині – Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого), Київській вищій школі МВС СРСР (нині – Національна академія внутрішніх справ), Науково-